De Meester-Beiaardier Jef Denyn te Arnhem.

DOOR D. J. VAN DER VEN.

Arnhem, onze toch reeds zoo aantrekkelijke Geldersche hoofdstad, zal de eerste plaats in Nederland zijn, waar de meester-beiaardier, de heer Jef Denyn uit Mechelen, zijn vermaarde en in België zoo populaire concerten zal geven.

Dat de Arnhemsche St. Eusebius de eerste waarlijk „zingende" toren van ons vaderland zal worden, danken we aan de gevolgenrijke samenwerking van ons gemeentebestuur met Baron van Heemstra als burgemeester en de krachtige vereeniging V. V. V. Immers, toen er hier en daar stemmen opgingen voor een meerdere waardeering van onze nationale klokkenspelen, begreep onze V.V.V., dat het op haar weg lag den heer Denyn uit te noodigen naar hier te komen om zich persoonlijk te overtuigen van de deugdelijkheid onzer door de gebroeders Hemony en andere voortreffelijke kunstenaars gegoten klokken en de leiding op zich te nemen van de aan te brengen herstellingen, waardoor de muzikale beteekenis van het carillon veel grooter dan thans wordt.

Op het congres van den Nationalen Bond van Vreemdelingenverkeer, dat op 3, 4, en 5 September j.l. hier ter stede is gehouden, werd het onderwerp breedvoerig besproken en het plan opgevat onze carillons mede dienstbaar te maken aan de bevordering van het vreemdelingenverkeer. Thans, ongeveer een maand later, hebben we het voorrecht den wereldberoemden meester-beiaardier Jef Denyn uit Mechelen in ons midden te zien, en konden we onzen gast op Donderdag j.l. op eenvoudige doch treffende wijze huldigen. Als in latere tijden over heel Nederland de beiaardkunst is ontwaakt, we op den Groningschen St.-Martinitoren zoowel als op den Middelburgschen „Lange Jan" de carillons hooren bespelen door vaardige carillonneurs, ... als Vincent te Amsterdam en Van Zuylen te Gouda door hun spel van heinde en verre de menschen weten te verzamelen aan den voet hunner „zingende torens" en over de stille wateren der Zuiderzee de klanken verglijden, die een Van Meyll weet te ontlokken aan het gerestaureerde Nijkerksche carillon, dan zal toch voorzeker in de beschavingsgeschiedenis van ons volksleven aan Arnhem de eer gegeven worden deze in het Zuiden zoozeer bloeiende, maar bij ons op slechts enkele plaatsen bescheiden gediende kunst, nieuw leven gegeven te hebben.

Gewis zal men dan ook hulde brengen aan het Arnhemsche initiatief, dat den grooten naam van Jef Denyn te verbinden wist aan de herstelling van den Arnhemschen beiaard, zoodat hij van den stoeren St. Eusebius de aera kon inbeieren, waarin niet alleen bij feesten en heuglijke gebeurtenissen, doch ook op stille zomeravonden het in menige vaderlandsche stad zal heeten.....

Dan zal de beiaard spelen
Van alle torentransen.

Terecht hebben we in deze droeve tijden ingezien, dat we het vaderlandsche bezit onzer schoone carillons niet als een doode gave van louter archeologische beteekenis mochten aanvaarden, maar dat we verplicht zijn recht te doen aan de bestemming, welke mannen als de Gebr. Hemony, als Gerard van Wou en Melchior de Haze gaven aan de door hen gegoten klokkenspelen.

Thans zullen onze torens — te lang zwijgende, althans niet bezielde getuigen van ons grootsche verleden en ons ernstig heden — weer gaan meeleven met het lief en leed van ons volk, zullen onze kostbare beiaards weer worden „de machtige stem van het geweten der gemeente".

Op een der herfststille dagen, die begin October ons geschonken heeft, heb ik met den meester een bezoek gebracht aan de klokken, die zoo veler belangstelling genieten. Met rustigen, gelijkmatigen tred bestegen we de steile hardsteenen wenteltrappen tot we kwamen in de kamer, waarin het groote uurwerk staat opgesteld. Dit zeer omvangrijke mechanisme, dateerend van 1652, in Jurrien Spraeckel uit Zutphen zijn maker eerend, verkeert in een zeldzaam goeden staat, dank zij de voortdurende zorg van den stadsuurwerker, den heer Gort. Denyn gaf dan ook zijn groote ingenomenheid te kennen en beschouwde met een goedkeurend oog den grooten speeltrommel. Alles glom en blonk of het pas de werkplaatsen verlaten had en toch heeft dit uiterst nauwkeurig werkende instrument al meer dan twee-en-een-halve eeuw voor Arnhem en omstreken den voortdurenden gang der uren aangegeven. Tot 1889 geschiedde dit met behulp van een slinger, die de respectabele lengte van 5.13 M. bezat; na dien tijd werd deze door een electrische installatie vervangen.

Hooger klimmend langs smalle trapjes komen we bij de drie oudste en zwaarste klokken, waarvan de grootste 5500 K.G. weegt. Deze is een geschenk van den in onze gewestelijke geschiedenis zoo overbekenden hertog Karel en werd na diens dood in 1539 door zijn geschutgieter Willem Tolhuis gegoten. Wel is waar hoorde de heer Denyn bij de keuring eenige zweving, wat hem de opmerking deed maken, dat de toon niet vast was, maar toch klonk deze klok goed samen met de beide andere

Gezicht op den Arnhemschen klokketoren. — Op den voorgrond het Gemeentehuis.

respectievelijk van 3400 en 2400 K.G. en gegoten in 1477 door Mr. Gerrit van Wou en Gobellinus Moer.

Tusschen de zware eikenhouten gebinten van de klokkestoelen gingen we nu naar een wenteltrap, verborgen in een der zware torenpeilers. Spoedig bereikten we nu den eersten omgang, waar we het beiaardhuisje vonden met het klavier voor de carillonbespeling.

Dit carillon zelf is een meesterwerk der gebroeders Hemony, die in 1652 zoo zeer tot tevredenheid van den Arnhemschen magistraat de klokken hebben afgeleverd, dat men aan de vrouw van François een zilveren beker ter waarde van 50 daalders in zilver schonk. In 1661 werden er nog 6 nieuwe klokken bijgegoten, terwijl in 1734 het carillon uitgebreid werd met 7 klokken van Jean Baptiste Le Vache en in 1887 met twee kleine gegoten door A. H. van Bergen te Heiligerlee. Volgens den heer H. Portheine Jr., die als architect van de groote kerk een zeer uitvoerige en gedocumenteerde studie over den St. Eusebius heeft geschreven, bestaat het carillon uit 45 klokken, waarvan de zwaarste 4000 pond weegt. Het gezamelijk gewicht van de door Hemony gegoten klokken bedraagt 25045 pond, slechts 98 pond meer, dan men in de oorspronkelijke opdracht gevraagd had.

Het onderzoek, dat de heer Denyn instelde, viel zeer bevredigend uit, want de klokken zelf werden van een goeden klank bevonden en de tegenwoordige dispositie kan behouden blijven. Immers toen bij de torenrestauratie ook de klokken werden nagezien, hing men deze niet cirkelvormig, doch in rijen op, wat voor de beiaardbespeling aanmerkelijke voordeelen bezit. De voornaamste verandering, die echter geen schade zal doen aan de historische waarde van het geheel, moet het klavier ondergaan, dat in zijn tegenwoordigen toestand vrijwel onbespeelbaar is. Bij een lichte drukking der toetsen moet reeds klank verkregen worden, thans is zulks dikwijls alleen bij hevig slaan mogelijk. Ook de drie bovengenoemde groote klokken moeten in het carillon worden opgenomen, daar ze in het meer volmaakte beiaardspel, zooals de heer Denyn zich voorstelt dit te geven, niet gemist kunnen worden.

Een van de voornaamste eischen, die gesteld dient te worden is, dat de verbinding tusschen klepels en klavier zoo eenvoudig mogelijk zij. De beiaardier moet de klokken gemakkelijk beheerschen. Ook bleek, dat verschillende klepels, vooral die der kleinere klokken te licht waren, zoodat een 20—24 stuks nieuw moeten worden aangemaakt. Tenslotte dienen overal springveeren te worden aangebracht terwijl 'n bijzondere klepelbevestiging volgens Denyn's uitdrukking „vast maar toch vloeiend" tegenover de affirmatieve kracht van den beiaardier de negatieve der springveeren moet stellen. Toen we zoo het een en ander samen hadden gezien, lieten we den meester op zijn verzoek alleen tusschen zijn geliefde klokken, waar hij een uurtje wilde droomen van al het schoone en ontroerende, wat de bronzen klokken hem in zijn leven gebracht hebben. Of zijn gedachten — daar toevend hoog op den Arnhemschen St.-Eusebiustoren — ook teruggegaan zijn naar de hem tot nog toe trouw gebleven onverzettelijk-stoeren St. Rombouts? Of hij er heeft gepeinsd over het droevig lot, dat over zijn geliefd Belgenland is gegaan? Och, ik heb het den grijzen vriend van Vlaanderens volk niet durven vragen, maar ik begreep, dat Jef Denyn temidden van onze, hem nog zoo vreemde klokken, weemoedig gestemd zal zijn geweest en dat hij alleen wilde zijn met zijn klokken en zijn leed over de matelooze ellende die de wreede oorlog gebracht heeft over zijn bloeiend en lachend land van belforts en beiaards. — Maar gewis zal de gastvrije ontvangst, door Arnhems burgerij den meester een hoopvollen blik op de toekomst doen richten. Want plannen, die door den oorlog niet ten uitvoer konden worden gebracht, zullen thans hier hun verwezenlijking naderbij komen. Denyn zal toch hier na de restauratie het volgende jaar beiaardconcerten geven en ook wordt er reeds gesproken van de oprichting eener beiaardierschool onder leiding van den meester aller beiaardiers.

Dat besluit zal blijken veredelend te werken op de volksopvoeding en het zal niet het minst de aantrekkelijkheid van ons landseigen verhoogen, dat zeer bijzondere eigen, dat vreemdelingen van alle landen der wereld naar ons Nederland lokt.

Hoe droevig ook de reden moge zijn, dat een kunstenaar als Jef Denyn thans als vluchteling buiten zijn vaderland moet vertoeven, laat het onze Zuidelijke broeders een voldoening zijn, dat hun grijze meester-beiaardier hier in Arnhem een goed werk verricht, dat hij in Noord-Nederland aan de ingeslapen en verwaarloosde carillons de bezieling schenkt zijner eigen Vlaamsche beiaards.

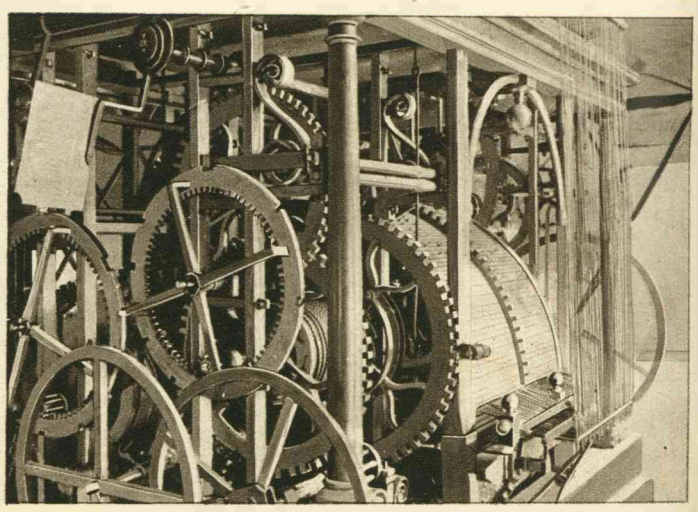
Arnhem, 8 Oct. 1915.

Een uitgezocht plekje voor het aanhooren der toekomstige Arnhemsche beiaardconcerten. De binnenplaats van het vermaarde duivelshuis waar eens Maarten van Rossem gewoond heeft.

Jef Denyn aan het klavier van het carillon op den Arnhemschen St.-Eusebiustoren *(V.F.B.)*

Het prachtig onderhouden speeluurwerk in den Arnhemschen klokketoren, dateerend van 1652.